

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

II. ÚS 53/2019-45

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 10. septembra 2020 v senáte zloženom z predsedu senátu Ľuboša Szigetiho, zo sudkyne Jany Laššákovéj (sudkyňa spravodajkyňa) a sudcu Petra Molnára prerokoval prijatú ústavnú sťažnosť [REDACTED], [REDACTED], [REDACTED], zastúpeného advokátkou [REDACTED], [REDACTED], vo veci namietaného porušenia základných práv podľa čl. 18, čl. 46 ods. 1 a čl. 47 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky a práv podľa čl. 4 ods. 2, čl. 6 ods. 1 a čl. 13 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd postupom a rozhodnutiami Okresného súdu Košice-okolie v konaniach vedených pod sp. zn. 3 Tp 97/2018, 3 Tp 94/2018, 6 Tp 70/2018, 6 Tp 69/2018, 3 Tp 89/2018, 3 Tp 90/2018, 3 Tp 91/2018, 2 Tp 99/2018, 3 Tp 103/2018, 6 Tp 80/2018, 6 Tp 78/2018, 6 Tp 77/2018 a postupom a rozhodnutím Okresného súdu Rožňava v konaní sp. zn. 8 Tp 74/2018 a takto

r o z h o d o l :

Ústavnej sťažnosti [REDACTED] n e v y h o v u j e .

Odôvodnenie:

I.

Skutkový stav veci a sťažnostná argumentácia

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 7. februára 2019 doručená ústavná [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ] [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ] (ďalej len „sťažovateľ“), ktorou namieta porušenie základných práv podľa čl. 18, čl. 46 ods. 1 a čl. 47 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a práv podľa čl. 4 ods. 2, čl. 6 ods. 1 a čl. 13 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj „dohovor“) postupom a rozhodnutiami Okresného súdu Košice-okolie (ďalej aj „okresný súd I“) v konaniach vedených pod sp. zn. 3 Tp 97/2018, 3 Tp 94/2018, 6 Tp 70/2018, 6 Tp 69/2018, 3 Tp 89/2018, 3 Tp 90/2018, 3 Tp 91/2018, 2 Tp 99/2018, 3 Tp 103/2018, 6 Tp 80/2018, 6 Tp 78/2018, 6 Tp 77/2018 a postupom a rozhodnutím Okresného súdu Rožňava (ďalej aj „okresný súd II“; oba súde spolu ďalej aj „okresné súde“) v konaní sp. zn. 8 Tp 74/2018 (všetky rozhodnutia spolu ďalej len „napadnuté rozhodnutia okresných súdov“).

2. Z obsahu ústavnej sťažnosti vyplýva, že sťažovateľ je od roku 1996 občianskym združením zapísaným v registri občianskych združení vedenom Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky pod sp. zn. [REDAKOVANÉ] prevádzkujúcim poradenské centrum pre ženy zažívajúce násilie v párových vzťahoch [REDAKOVANÉ], v rámci ktorého týmto ženám poskytuje sociálne, právne a psychologické poradenstvo. Sťažovateľovi bola zároveň rozhodnutím Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky sp. zn. [REDAKOVANÉ] z 11. mája 2018 udelená akreditácia v zmysle zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o obetiach trestných činov“), podľa ktorej je sťažovateľ oprávnený poskytovať obetiam trestných činov špecializovanú odbornú pomoc v rozsahu: a) poskytovanie všeobecnej odbornej pomoci, b) poskytnutie krízovej psychologickej intervencie, c) vyhodnotenie hrozby nebezpečenstva ohrozenia života alebo zdravia, d) sprostredkovanie poskytovania sociálnych služieb v zariadení

núdzového bývania a špecializovaného sociálneho poradenstva, ak život alebo zdravie obzvlášť zraniteľnej obeť je bezprostredne ohrozené, a to pre okruh subjektov: obeť trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby a pre územie: okresy Košice I, Košice II, Košice III, Košice IV (ďalej len „akreditácia“).

3. V súvislosti s prijatím zákona o obetiach trestných činov bol sťažovateľ na návrh príslušnej prokuratúry v súlade s § 48 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“) ustanovený za zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov, a to napadnutými rozhodnutiami okresných súdov.

4. Sťažovateľ v minulosti v totožných prípadoch podával sťažnosti proti rozhodnutiam viacerých okresných súdov, identicky argumentujúc tak, že okresné sudy pochybili, keď ho ustanovili za zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa osobitného zákona o obetiach trestných činov v trestných veciach, pretože takýto postup je v rozpore s jeho predmetom činnosti a akreditáciou. Sťažovateľ v tejto súvislosti uviedol, *«... že sa v rámci svojej činnosti venuje výlučne špecializovanému poradenstvu pre ženy zažívajúce násilie v párových vzťahoch. Uvedené vyplýva aj z registra subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov zverejnenom Ministerstvom spravodlivosti SR... Sťažovateľ preto poukazoval na skutočnosť, že má spôsobilosť poskytovať odbornú pomoc výlučne v okresoch Košice I – IV a výlučne cieľovej skupine uvedenej v registri MS SR špecificky ako „obete trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby - ženy zažívajúce násilie v partnerských vzťahoch a ich detí“... Vo veciach, v ktorých bol ustanovený... nevie poškodeným zabezpečiť odbornú pomoc...*

Uviedol ďalej tiež, že podľa jeho názoru účelom novoprijatej právnej úpravy bolo zabezpečenie skutočnej odbornej pomoci poškodeným v trestných konaniach subjektmi, ktoré sa špecificky danej oblasti venujú a reálne pracujú s cieľovou skupinou, do ktorej patria poškodené osoby. Vytkol súdom, že pochybili ak uvedené skutočnosti pred ustanovením zástupcu poškodeným bližšie neskúmali a za zástupcu im ustanovil subjekt, ktorý síce je v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam a má aj akreditáciu,

avšak špecificky sa venuje pomoci ženám zažívajúcim násilie v párových vzťahoch, čo nie je trestná činnosť, pre ktorú sa v daných veciach konanie vedie.».

5. Vo všetkých veciach, v ktorých Krajský súd v Košiciach (ďalej len „krajský súd“) ako odvolací súd rozhodoval o sťažovateľom podaných sťažnostiach proti uzneseniam okresných súdov, tieto pre ich neprípustnosť krajský súd zamietol s poukazom na § 193 ods. 1 v spojení s § 185 ods. 2 druhou vetou Trestného poriadku. Vo vzťahu k zamietnutiu sťažností proti uzneseniam okresných súdov sťažovateľ v odôvodnení ústavnej sťažnosti uviedol, že *„... podľa právneho názoru odvolacieho súdu z ustanovenia § 48 ods. 2 tr. poriadku vyplýva, že sťažnosť je prípustná len proti rozhodnutiu o ustanovení opatrovníka... pričom právo podať sťažnosť má len opatrovník. Z uvedeného dôvodu a aj vzhľadom na ustálenú rozhodovaciu prax a právny názor krajského súdu“* sťažovateľ proti napadnutým rozhodnutiam okresných súdov sťažnosti nepodával, keďže zastával názor, že nie sú účinným prostriedkom nápravy.

6. K namietanému porušeniu práva na zákaz nútenej práce alebo nútenej služby podľa čl. 18 ústavy a čl. 4 ods. 2 dohovoru sťažovateľ uviedol, že uvedená prax okresných súdov a krajského súdu predstavuje porušenie jeho práva na zákaz nútenej práce či služby. Ďalej uviedol: *„Dopad vyššie popísanej praxe okresných súdov znamená, že sťažovateľ je nútený vykonávať prácu, ktorá nie je predmetom jeho činnosti s cieľovou skupinou, s ktorou nepracuje a mimo okresov svojej pôsobnosti. Štát tak núti sťažovateľa vykonávať prácu v oblasti, ktorá nie je predmetom jeho činnosti, nemá a nikdy nemal záujem ju vykonávať, nemá na ňu odbornosť... Ust. § 48 Trestného poriadku však v znení účinnom do 31.12.2018 umožňuje ustanovenie subjektu na pomoc obetiam trestných činov len v prípade maloletých osôb, čo je podľa názoru sťažovateľa v rozpore so zákonom č. 274/2017 Z.z. o obetiach trestných činov a aj so Smernicou 2012/29 EÚ z 25.10.2012, ktoré za zvlášť zraniteľné osoby považujú aj ženy zažívajúce rodovo podmienené násilie.*

Za uvedené obdobie od 30.4.2018 sťažovateľ na uvedenej agende vykonal značné množstvo práce spojenej s písaním písomností a účasťou na úkonoch v trestných konaniach, čo značne narušia výkon riadnej činnosti sťažovateľa.

Za obdobie od 30.4.2018 doposiaľ bol sťažovateľ súdmi ustanovený za zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc v 131 prípadoch, a to výlučne maloletým osobám a väčšinou v prípadoch, v ktorých je vedené trestné konanie za prečin ohrozovania mravnej výchovy mládeže, čo je v rozpore s sťažovateľovi udelenou akreditáciou.

... V prípade ak by sa sťažovateľ odmietol zúčastňovať úkonov v trestných konaniach, v ktorých bol ustanovený poškodeným za zástupcu, tak by mu reálne hrozil zo strany orgánov činných v trestnom konaní sankcie vo forme ukladania finančných pokút.

... Štát prijatím tejto právnej úpravy a jej vyššie popísanou aplikačnou praxou núti neziskové organizácie, aby vykonávali činnosť, na vykonávanie ktorej neboli zriadené, čo predstavuje porušenie ich práva na ochranu pred nútenou prácou.“

7. Sťažovateľ ďalej argumentuje aj tým, že postupom okresných súdov a ich napadnutými rozhodnutiami došlo k porušeniu jeho práva na spravodlivé súdne konanie, pretože okresné sudy bez toho, aby skúmali predmet činnosti sťažovateľa a rozsah jeho pôsobnosti, ho ustanovili za zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov. Keďže „*legislatívna podľa ustálenej rozhodovacej praxe a právne výkladu súdov neumožňuje sťažovateľov také rozhodnutie napadnúť sťažnosťou, predstavuje porušenie práva sťažovateľa na spravodlivý proces a odňatie možnosti sťažovateľa konať pred súdom... popísaný aplikačný postup je v rozpore so zákonom, ako taký je neprijateľný a závery súdov vyvedené z takejto právnej konštrukcie sú neakceptovateľné.*

... Sťažovateľ ďalej namieta, že postup súdov, ktoré sťažovateľa ustanovili v týchto prípadoch za subjekt poskytujúci pomoc poškodeným predstavuje aj porušenie princípu rovnosti zbraní, ktorá je súčasťou práva na spravodlivé súdne konanie. Uvedeným postupom totižto sudy jednému zo subjektov vykonávajúcich práva v mene poškodených (opatrovníkovi) právo na podanie sťažnosti priznávajú, kým druhému subjektu toto právo odopierajú.“

8. Vzhľadom na uvedené skutočnosti sťažovateľ navrhol, aby ústavný súd takto rozhodol:

„1. Základné práva a slobody [REDAKOVANÉ] podľa čl. 18, čl. 47 ods. 3 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a ľudských práv a základných slobôd podľa článkov 4 ods. 2, 6 ods. 1, článku 13 v spojitosti s čl. 4 ods. 2 a čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane základných ľudských práv a slobôd postupom a rozhodnutím Okresného súdu Košice - okolie postupom a rozhodnutím v konaniach č.k. 3 Tp 97/2018, 3 Tp 94/2018, 6 Tp 70/18, 6 Tp 69/18, 3 Tp 89/2018, 3 Tp 90/2018, 3 Tp 91/2018, 2 Tp 99/2018, 3 Tp 103/18, 6 Tp 80/18, 6 Tp 78/18, 6 Tp 77/18, a postupom a rozhodnutím Okresného súdu v Rožňave v konaní č. 8 Tp 74/2018, porušené boli.

2. Uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 30.11.2018, sp. zn. 3 Tp/97/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 29.11.2018, sp. zn. 3 Tp 94/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 4.12.2018, sp. zn. 6 Tp/70/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 4.12.2018, sp. zn. 6 Tp/69/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 26.11.2018, sp. zn. 3 Tp/89/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 26.11.2018, sp. zn. 3 Tp/90/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 27.11.2018, sp. zn. 3 Tp/91/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 17.12.2018, sp. zn. 2 Tp/99/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 12.12.2018, sp. zn. 3 Tp/103/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 7.12.2018, sp. zn. 6 Tp/80/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 6.12.2018, sp. zn. 6 Tp/78/2018, uznesenie Okresného súdu Košice - okolie zo dňa 6.12.2018, sp.zn.6 Tp/77/2018 a uznesenie Okresného súdu v Rožňave zo dňa 31.12.2018, sp. zn. 8 Tp 74/2018 sa zrušujú a vec vracia okresným súdom na ďalšie konanie.

3. Okresný súd Rožňava je povinný zaplatiť [REDAKOVANÉ] so sídlom... finančné zadosťučinenie vo výške 600 Eur (slovom: šesťsto Eur) do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto rozhodnutia. .

4. Okresný súd Košice okolie je povinný zaplatiť [REDAKOVANÉ] so sídlom... finančné zadosťučinenie vo výške 7 200 Eur (slovom: sedemtisíc dvesto Eur) do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto rozhodnutia.

5. Okresný súd Rožňava a Okresný súd Košice okolie sú spoločne a nerozdielne povinné nahradiť sťažovateľovi trovy konania v sume 325,42 Eur na účet jeho právnej zástupkyne, advokátky [REDAKOVANÉ], a to všetko do dvoch mesiacov od právoplatnosti tohto rozhodnutia.“

9. Ústavný súd ústavnú sťažnosť sťažovateľa predbežne prerokoval a uznesením č. k. II. ÚS 53/2019-10 z 30. apríla 2019 ju prijal na ďalšie konanie.

II.

Vyjadrenie odporcov a replika sťažovateľa

10. Ústavný súd podľa § 56 ods. 6 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 413/2019 Z. z. (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) predložil prijatú ústavnú sťažnosť účastníkom konania na vyjadrenie a podľa § 58 ods. 3 zákona o ústavnom súde účastníkov konania vyzval na oznámenie, či v prejednávanej veci súhlasia s upustením od ústneho pojednávania.

11. Predsedníčka Okresného súdu Košice-okolie sa na základe výzvy ústavného súdu vyjadrila k ústavnej sťažnosti prípisom sp. zn. 1 Spr V 202/2019 z 21. mája 2019, v ktorom uviedla: „V súvislosti s prijatím zákona č. 274/2017 o obetiach trestných činov... a doplnení... Trestného poriadku, okrem iného aj ustanovení § 48 ods. 2 druhá veta, ktorým bol upravený postup pri ustanovení opatrovníka v prípadoch trestných činov spáchaných voči blízkej osobe alebo zverenej osobe alebo ak je poškodeným osoba mladšia ako 18 rokov/obete trestného činu v zmysle § 2 zák. č. 274/2017. V týchto prípadoch zákonné ustanovenie prikazovalo súdu súčasne ustanoviť poškodenému opatrovníka a zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa osobitného zákona, ktorý má práva a povinnosti splnomocnenca poškodeného, ak tento nebol ustanovený za opatrovníka /znenie účinné do 31.12.2018/.

Vychádzajúc z citácie ustanovenie § 48 ods. 2 Trestného poriadku je zrejmé, že úlohou zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa osobitného

zákona v trestnom konaní nie je poskytovanie špecializovanej odbornej pomoci poškodenému v rozsahu udelenej akreditácie , ale je jeho zastupovanie v trestnom konaní a jeho oprávnenia sú uvedené v ustanovení § 54 ods. 1, 2 Trestného poriadku, t. j. robiť za poškodeného návrhy na vykonanie dôkazov, podávať žiadosti a opravné prostriedky, oprávnenie zúčastniť sa všetkých úkonov, na ktorých sa môže zúčastniť poškodený/ poskytnutie všeobecnej odbornej pomoci/.

Mám za to, že Občianske združenie [REDAKOVANÉ], ktoré je držiteľom akreditácie udelenej Ministerstvom spravodlivosti SR č. [REDAKOVANÉ] zo dňa 11.05.2018 je zapísané v registri v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam vedenom MS SR a zverejnené na jeho webovej stránke tieto kritéria splňalo. Z informácii o tomto subjekte dostupnom na jeho webovej stránke možno zistiť, že poskytujú aj všeobecnú odbornú pomoc.

Uznesenie súdu alebo prokurátora možno napadnúť v trestnom konaní len, ak to zákon pripúšťa. Ani nesprávne poučenie, ku ktorému v niektorých z vyššie uvedených trestných konaní tunajšieho súdu došlo, nemôže zmeniť rozhodujúcu skutočnosť, že zákonné ustanovenie 48 ods.2 TP zástupcovi poškodenému nepriznával možnosť podať sťažnosť. Na základe uvedeného konanie tunajšieho súdu bolo v súlade s platnou trestnou legislatívou.“

Podľa názoru predsedníčky okresného súdu I postupom a namietanými rozhodnutiami nedošlo k porušeniu sťažovateľom označených práv a podanú ústavnú sťažnosť považuje za nedôvodnú a požadované finančné zadosťučinenie za neprimerane vysoké.

V uvedenom prípise predsedníčka okresného súdu I zároveň vyjadrila súhlas s upustením od ústneho pojednávania v danej veci.

12. Predseda Okresného súdu Rožňava sa k prijatej ústavnej sťažnosti vyjadril prípisom sp. zn. Spr V 145/2019 z 28. mája 2019 a, vychádzajúc z pripojeného vyjadrenia sudkyne pre prípravné konanie, uviedol, že na základe návrhu príslušného okresného prokurátora sudkyňa pre prípravné konanie podľa § 48 ods. 2 Trestného poriadku ustanovila poškodenej maloletej za opatrovníka „Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny“ a zároveň ustanovila poškodenej maloletej zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, a to sťažovateľa. Ďalej uviedol: „*Toto procesné rozhodnutie sudkyňi pre prípravné konanie*

vyplývalo z toho, že uznesením vyšetrovateľa... zo dňa 12.12.2018 bolo začaté trestné stíhanie a súčasne vznesené obvinenie... pre zločin týrania blízkej osoby a zverenej osoby...

Podľa § 48 ods. 2 v tomto ustanovení platného trestného poriadku v čase rozhodovania sudkyne pre prípravné konanie v prípadoch, v ktorých zákonný zástupca poškodeného nemôže vykonávať svoje práva uvedené v ods. 1, predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie ustanovuje na výkon týchto práv poškodenému opatrovníka. V prípadoch trestných činov spáchaných voči blízkej osobe, alebo zverenej osobe, ak je poškodeným osoba mladšia ako osemnásť rokov sa za opatrovníka ustanoví najmä štátny orgán; súčasne s ustanovením opatrovníka sa ustanoví zástupca z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa osobitného zákona, ktorý má práva a povinnosti splnomocnenca poškodeného, ak tento nebol ustanovený za opatrovníka. Proti uzneseniu o ustanovení opatrovníka a oproti uzneseniu, ktorým sudca pre prípravné konanie zamietol návrh prokurátora na ustanovenie opatrovníka je prípustná sťažnosť.

S poukazom na vyššie uvedené skutočnosti mám za to, že právo sťažovateľa nebolo porušené. Sudkyňa pre prípravné konanie konala zákonne. Správnosť ustanovenia potvrdzuje aj evidencia združenia [REDAKOVANÉ] na stránke Ministerstva spravodlivosti SR, ako subjektu poskytujúceho pomoc obetiam s tým, že okruh obetí je práve obeť trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby. Námietka sťažovateľa spočívajúcej v tom, že neposkytuje pomoc v obvode nášho súdu neobstojí, pretože podľa lustrácie súdu sa nenašiel subjekt ktorý by poskytoval pomoc obetiam v obvode Okresného súdu Rožňava. Zastávam názor, že existencia tohto občianskeho združenia umožňuje jej ustanovenia bez akéhokoľvek obmedzenia.

V závere dodávam, že zákonná sudkyňa postupovala v súlade s vtedy platnou právnou úpravou v zmysle § 48 ods. 2 Tr. por., kedy sťažovateľa ustanovila ako zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa osobitného zákona. “

Predseda okresného súdu II zároveň vyjadril súhlas s upustením od ústneho pojednávania v danej veci.

13. V úvode vyjadrenia právnej zástupkyne sťažovateľa, ktoré bolo ústavnému súdu doručené 24. júna 2019, je uvedené, že so sťažovateľom netrvali na prejednaní veci na ústnom pojednávaní, a zároveň je vyjadrený v danej veci súhlas na upustenie od ústneho pojednávania. V reakcii na vyjadrenie okresných súdov právna zástupkyňa uviedla:

„Sťažovateľ trvá na ním podanej ústavnej sťažnosti... a v nej uvedenej argumentácii má za to, že argumenty uvádzané predsedníčkou a predsedom dotknutých okresných súdov v ich vyjadreniach k ústavnej sťažnosti neobstoja.

Predsedníčka Okresného súdu Košice – okolie v ňou podanom vyjadrení predovšetkým uvádza, že podľa jej právneho názoru je z § 48 ods. 2 Trestného poriadku v znení účinnom do 31.12.2018 zrejmé, že úlohou zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov nie je poskytovanie špecializovanej odbornej pomoci poškodenému, ale je jeho zastupovanie v trestnom konaní, pričom jeho oprávnenia sú uvedené v ust. § 54 ods. 1,2 Trestného poriadku. Sťažovateľ sa s uvedenou interpretáciou citovaných zákonných ustanovení nestotožňuje. Má za to, že zabezpečenie zastupovania poškodených (ako obetí trestných činov) v zmysle § 48 ods. 2 Trestného poriadku je súčasťou odbornej pomoci poskytovanej subjektmi poskytujúcimi pomoc obetiam trestných činov v súlade s ust. § 6 zák. č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Navyše v zmysle zákona súčasťou odbornej pomoci pre obeť trestných činov nie je len poskytovanie právnej pomoci (zastupovanie v trestných konaniach), ale aj inej pomoci ako je pomoc sociálna, psychologická a iná. Je preto logické, aby táto pomoc (vrátane tej právnej) bola poskytovaná subjektmi, ktoré majú odbornosť na prácu s konkrétnou cieľovou skupinou poškodených s cieľom, aby bola zabezpečená poškodeným v trestných konaniach skutočná kvalifikovaná pomoc.

V danom prípade sa tak nestalo a súdy ustanovovali poškodeným v trestných konaniach na zastupovanie sťažovateľa, ktorý síce je v registri subjektov poskytujúcich pomoc obetiam a má aj akreditáciu, avšak špecificky sa venuje pomoci ženám zažívajúcim násilie v párových vzťahoch, čo nie je trestná činnosť, pre ktorú sa v daných veciach konanie viedlo. Ako už uviedol sťažovateľ v ním podanej ústavnej sťažnosti bol v trestných konaniach za zástupcu poškodený ustanovený výlučne maloletým osobám a väčšinou v prípadoch, v ktorých bolo vedené trestné konanie za prečin ohrozovania mravnej výchovy mládeže, čo je v rozpore s sťažovateľovi udelenou akreditáciou a jeho predmetom činnosti.

Poškodené osoby v dotknutých konaniach, ktoré sú predmetom ústavnej sťažnosti nie sú cieľovou skupinou, ktorej má sťažovateľ spôsobilosť odbornú pomoc poskytovať a sú mimo jeho územnej pôsobnosti (t. j. mimo okresov Košice I. – IV.) Neobstojí tak ani tvrdenie predsedu Okresného súdu v Rožňave, že súd bol oprávnený sťažovateľa ustanovovať aj v prípadoch mimo jeho územnej pôsobnosti, vzhľadom na to, že v obvode Okresného súdu Rožňava sa nenašiel subjekt, ktorý by poskytoval subjekt obetiam. Podľa sťažovateľa nie je jeho povinnosťou sanovať skutočnosť, že zodpovedné štátne inštitúcie v súvislosti s prijatím dotknutej právnej úpravy nevytvorili dostatočné podmienky na vznik a existenciu dostatočného počtu subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov na území SR. Za uvedený stav jednoznačne sťažovateľ nenesie žiadnu zodpovednosť. Sťažovateľ požiadal o udelenie akreditácie s cieľom poskytovať kvalifikovanú odbornú pomoc (nielen právnou prostredníctvom zastupovania v trestných konaniach) ženám zažívajúcim násilie v párových vzťahoch v Košiciach (okresy I- IV) čo je cieľová skupina a územie, na ktorom dlhodobo pracuje a má v uvedenej oblasti expertízu. Uvedené bolo jednoznačne aj cieľom legislatívy EÚ, ktorá mala byť transponovaná do nášho právneho poriadku prijatím zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov a novelizáciou Trestného poriadku. Nie je predsa možné spravodlivo požadovať od sťažovateľa, aby poskytoval v trestných konaniach pomoc poškodeným v prípadoch, ktorým sa v rámci predmetu svojej činnosti nevenuje a nemá na to ani odborné a personálne kapacity, navyše mimo svojej územnej pôsobnosti. Sťažovateľ má teda za to, že postupom a rozhodnutiam dotknutých súdov došlo k porušeniu jeho základných práv a slobôd tak ako to uviedol v ním podanej ústavnej sťažnosti a navrhuje, aby jej ústavný súd v celom rozsahu vyhovel.“

14. Ústavný súd so súhlasom účastníkov konania podľa § 58 ods. 3 zákona o ústavnom súde upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože po oboznámení sa s ústavnou sťažnosťou, so stanoviskami účastníkov konania, ako aj s obsahom spisu dospel k názoru, že od neho nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci.

III.

Relevantná právna úprava

15. Podľa čl. 124 ústavy je ústavný súd nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.

16. Ústavný súd rozhoduje podľa čl. 127 ods. 1 ústavy o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

17. Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

18. Podľa čl. 47 ods. 3 ústavy všetci účastníci sú si v konaní rovní.

19. Podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by, vzhľadom na osobitné okolnosti, verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spravodlivosti.

20. Podľa čl. 18 ústavy nikoho nemožno poslať na nútené práce alebo nútené služby.

Ustanovenie odseku 1 sa nevzťahuje na

- a) práce ukladané podľa zákona osobám vo výkone trestu odňatia slobody alebo osobám vykonávajúcim iný trest, nahradzujúci trest odňatia slobody,
- b) vojenskú službu alebo inú službu ustanovenú zákonom namiesto povinnej vojenskej služby,
- c) službu vyžadovanú na základe zákona v prípade živelných pohrôm, nehôd alebo iného nebezpečenstva, ktoré ohrozuje životy, zdravie alebo značné majetkové hodnoty,
- d) konanie uložené zákonom na ochranu života, zdravia alebo práv iných,
- e) menšie obecné služby na základe zákona.

21. Podľa čl. 4 ods. 2 dohovoru od nikoho sa nebude vyžadovať, aby vykonával nútené alebo povinné práce.

Podľa ods. 3 tohto článku sa za nútenú alebo povinnú prácu na účely tohto článku nepovažujú:

- a) práca bežne požadovaná pri výkone trestu uloženého podľa článku 5 tohto dohovoru alebo v čase podmieneného prepustenia z tohto trestu;
- b) služba vojenského charakteru alebo v prípade osôb, ktoré odmietajú vojenskú službu z dôvodov svedomia v krajinách, kde sa také odmietnutie vojenskej služby uznáva, iná služba vyžadovaná namiesto povinnej vojenskej služby;
- c) služba vyžadovaná v prípade núdze alebo pohromy, ktorá ohrozuje život alebo blaho spoločnosti;
- d) práca alebo služba, ktorá tvorí súčasť bežných občianskych povinností.

22. Podľa čl. 13 dohovoru každý, koho práva a slobody priznané týmto dohovorom boli porušené, musí mať účinné právne prostriedky nápravy pred národným orgánom, aj keď sa porušenia dopustili osoby pri plnení úradných povinností.

III.1 Relevantná zákonná úprava Trestného poriadku v jednotlivých časových obdobiach

23. Podľa § 48 ods. 1 Trestného poriadku ak je poškodená osoba pozbavená spôsobilosti na právne úkony alebo ak je jej spôsobilosť na právne úkony obmedzená, vykonáva jej práva podľa tohto zákona jej zákonný zástupca, ktorý môže splnomocniť zastupovaním aj organizáciu na pomoc poškodeným.

24. Znenie § 48 ods. 2 Trestného poriadku účinné od 1. januára 2019:

V prípadoch, v ktorých zákonný zástupca poškodeného nemôže vykonávať svoje práva uvedené v odseku 1, predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie ustanovia na výkon týchto práv poškodenému opatrovníka z radov advokátov. Proti uzneseniu o ustanovení opatrovníka a proti uzneseniu, ktorým sudca pre prípravné konanie zamietol návrh prokurátora na ustanovenie opatrovníka, je prípustná sťažnosť.

25. Znenie § 48 ods. 2 Trestného poriadku účinné od 1. januára 2006 do 31. decembra 2017:

V prípadoch, v ktorých zákonný zástupca poškodeného nemôže vykonávať svoje práva uvedené v ods. 1 a je nebezpečenstvo z omeškania, predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie ustanovia na výkon týchto práv poškodenému opatrovníka. V prípade trestných činov spáchaných voči blízkej osobe alebo zverenej osobe, ak je poškodeným maloletá osoba, sa za opatrovníka ustanoví najmä štátny orgán alebo poverený zástupca organizácie na pomoc poškodeným. Proti rozhodnutiu o ustanovení opatrovníka je prípustná sťažnosť.

26. Znenie § 48 ods. 2 Trestného poriadku účinné od 1. januára 2018 do 30. júna 2018:

V prípadoch, v ktorých zákonný zástupca poškodeného nemôže vykonávať svoje práva uvedené v odseku 1 a je nebezpečenstvo z omeškania, predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie ustanovia na výkon týchto práv

poškodenému opatrovníka. V prípade trestných činov spáchaných voči blízkej osobe alebo zverenej osobe, ak je poškodeným osoba mladšia ako 18 rokov, sa za opatrovníka ustanoví najmä štátny orgán, súčasne s ustanovením opatrovníka sa ustanoví zástupca z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa osobitného zákona, ktorý má práva a povinnosti splnomocnenca poškodeného, ak ten nebol ustanovený za opatrovníka. Proti rozhodnutiu o ustanovení opatrovníka je prípustná sťažnosť.

27. Znenie § 48 ods. 2 Trestného poriadku účinné od 1. júla 2018 do 31. decembra 2018:

V prípadoch, v ktorých zákonný zástupca poškodeného nemôže vykonávať svoje práva uvedené v odseku 1, predseda senátu a v prípravnom konaní na návrh prokurátora sudca pre prípravné konanie ustanovia na výkon týchto práv poškodenému opatrovníka. V prípade trestných činov spáchaných voči blízkej alebo zverenej osobe, ak je poškodeným osoba mladšia ako 18 rokov, sa za opatrovníka ustanoví najmä štátny orgán, súčasne s ustanovením opatrovníka sa ustanoví zástupca z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa osobitného zákona, ktorý má práva a povinnosti splnomocnenca poškodeného, ak ten nebol ustanovený za opatrovníka. Proti uzneseniu o ustanovení opatrovníka a proti uzneseniu, ktorým sudca pre prípravné konanie zamietol návrh prokurátora na ustanovenie opatrovníka, je prípustná sťažnosť.

IV.

Ústavnoprávne východiská v judikatúre ústavného súdu a samotné posúdenie vecí ústavným súdom

28. Z petitu prijatej ústavnej sťažnosti vyplýva, že sťažovateľ namieta porušenie označených práv postupom okresných súdov a napadnutými rozhodnutiami okresného súdu I vydanými v období od 26. novembra 2018 do 17. decembra 2018 (ide o 12 rozhodnutí, pozn.) a rozhodnutím okresného súdu II vydaným 31. decembra 2018 (ide o jedno rozhodnutie, pozn.).

29. V posudzovanom prípade ústavný súd vzhľadom na argumentáciu sťažovateľa, že za obdobie „od 30.4.2018 doposiaľ bol sťažovateľ súdmi ustanovený za zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc v 131 prípadoch...“, považuje za potrebné zdôrazniť, že predmetom tejto ústavnej sťažnosti je posúdenie namietaného porušenia práv sťažovateľa výlučne 13 napadnutými rozhodnutiami okresných súdov, ktoré boli vydané v období od 26. novembra 2018 do 31. decembra 2018 a podľa sťažovateľa doručené mu „v období od 12.12.2018 do 15.1.2019“. Ústavný súd konštatuje, že v skutkovo totožných veciach, predmetom ktorých bolo namietané porušenie práv sťažovateľa postupom aj iných okresných súdov a krajského súdu, rozhodol svojimi nálezmi sp. zn. I. ÚS 431/2018 zo 16. apríla 2020 a sp. zn. II. ÚS 576/2018 zo 16. apríla 2020.

30. Ústavný súd berie do úvahy, že okresný súd I vo svojich napadnutých rozhodnutiach nesprávne poučil sťažovateľa o možnosti podania opravného prostriedku, resp. sťažovateľa poučil tak, že nešpecifikoval subjekt, ktorý je oprávnený podať sťažnosť podľa § 180 a nasl. Trestného poriadku, ale obmedzil sa len na všeobecné poučenie o možnosti podania opravného prostriedku. Poučenie malo byť štruktúrované a rozdelené na dve časti (tak ako sťažovateľa poučil okresný súd II, pozn.). V prvej časti malo byť uvedené, že len opatrovník je osobou oprávnenou podať sťažnosť podľa § 180 a nasl. Trestného poriadku, a v druhej časti mal byť sťažovateľ poučený o tom, že ako zástupca z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa osobitného zákona nemá možnosť podať žiadny opravný prostriedok. Sťažovateľ však napriek nesprávne poučeniu zo strany okresného súdu I podal predmetnú ústavnú sťažnosť a ústavný súd pristúpil aj k vecnému prieskumu napadnutých rozhodnutí okresných súdov.

IV.1 K namietanému porušeniu základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru postupom a napadnutými rozhodnutiami okresných súdov

31. Podstata námietok sťažovateľa vo vzťahu k namietanému porušeniu jeho základného práva na súdnu ochranu, resp. práva na spravodlivý proces spočíva v tvrdení, že (i) okresné súdy napadnuté rozhodnutia vydali v rozpore so zákonom,

pretože za zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam bol ustanovený nad rámec svojej činnosti a mimo rozsahu svojej pôsobnosti, a (ii) tým, že takéto rozhodnutia nebolo možné napadnúť sťažnosťou, bola mu odňatá možnosť konať pred súdom.

32. Podstata základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy spočíva v tom, že každý sa môže domáhať ochrany svojich práv na súde. Tomuto oprávneniu zodpovedá povinnosť súdu nezávisle a nestranne vo veci konať tak, aby bola právu, ktorého porušenie sa namieta, poskytnutá ochrana v medziach zákonov, ktorú tento článok ústavy o základnom práve na súdnu ochranu vykonáva (čl. 46 ods. 4 ústavy v spojení s čl. 51 ústavy). Do obsahu základného práva na súdnu a inú právnu ochranu patrí aj právo každého na to, aby sa v jeho veci rozhodovalo podľa relevantnej právnej normy, ktorá môže mať základ v platnom právnom poriadku Slovenskej republiky alebo v takých medzinárodných zmluvách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom, ktorý predpisuje zákon (IV. ÚS 77/02, III. ÚS 63/06). Súčasne má každý právo na to, aby sa v jeho veci vykonal ústavne súladný výklad aplikovanej právnej normy, ktorý predpokladá použitie ústavne súladne interpretovanej platnej a účinnej normy na zistený stav veci.

33. Článok 6 ods. 1 dohovoru každému zaručuje právo podať žalobu o uplatnenie svojich občianskych práv a záväzkov na príslušnom súde a pod tento článok tiež spadá právomoc súdov rozhodnúť o oprávnenosti trestného obvinenia proti konkrétnej osobe. Takto interpretovaný článok zahŕňa právo na súd, do ktorého patrí právo na prístup k súdu. Tento článok zaručuje každému právo na to, aby svoju záležitosť vo veci občianskych práv a záväzkov mohol nechať predložiť súdu. V tomto smere toto ustanovenie zakotvuje „právo na súd“, ktorého je právo na prístup k súdu (teda právo zahájiť konanie pred súdom) len jedným z jeho aspektov. K nemu sa pridávajú záruky ustanovené čl. 6 ods. 1 dohovoru, pokiaľ ide o organizáciu a zloženie súdu a vedenie konania. To všetko v súhrne zakladá právo na spravodlivé prerokovanie veci [Golder proti Spojenému kráľovstvu, rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) z 21. 2. 1975, séria A, č. 18, s. 18, bod 36]. Právo na spravodlivé prerokovanie veci zahŕňa v sebe princíp rovnosti

zbraní, princíp kontradiktórnosti konania, právo byť prítomný na pojednávaní, právo na odôvodnenie súdneho rozhodnutia a iné požiadavky spravodlivého procesu (III. ÚS 199/08).

34. Ústavný súd vo vzťahu k čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru už judikoval, že formuláciou uvedenou v čl. 46 ods. 1 ústavy ústavodarca v základnom právnom predpise Slovenskej republiky vyjadril zhodu zámerov vo sfére práva na súdnu ochranu s právnym režimom súdnej ochrany podľa dohovoru (II. ÚS 71/97).

Z uvedeného dôvodu preto v obsahu týchto práv nemožno vidieť zásadnú odlišnosť (II. ÚS 27/07, IV. ÚS 195/07). Z tohto vyplýva, že právne východiská, na základe ktorých ústavný súd preskúmava, či došlo k ich porušeniu, sú vo vzťahu k obom označeným právam v zásade identické (IV. ÚS 147/08), a preto ich namietané porušenie možno preskúmavať spoločne.

35. Právo na súdnu ochranu zaručené čl. 46 ústavy nie je absolútne; podľa čl. 51 ods. 1 ústavy sa ho možno domáhať len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú (napr. III. ÚS 416/2018).

36. Podľa čl. 2 ods. 2 ústavy štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon. Článok 2 ods. 2 ústavy obsahuje ústavné pravidlo, v rámci ktorého každý orgán verejnej moci vrátane štátnych orgánov sám (autonómne) určuje nielen to, aký druh právnej úpravy použije pri rozhodovaní, ale aj to, akým spôsobom prikróčí k jeho výkladu v súlade s princípom právneho štátu, ktorý je vyjadrený v citovanom článku ústavy. Ústavný príkaz, ktorý je obsiahnutý v čl. 2 ods. 2 ústavy, je súčasne aj ustanovením povinnosti vykladať ústavné a zákonné normy tak, aby sa tento ústavný príkaz rešpektoval v celom vymedzenom rozsahu. Uvedené ústavné pravidlo sa vzťahuje v celom rozsahu aj na ochranu základných práv a slobôd, ktorú poskytujú orgány verejnej moci v rozsahu svojich kompetencií vrátane základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, ako aj práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

37. O prípad porušenia ústavou garantovaného základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, resp. práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru rozhodnutím alebo postupom všeobecného súdu pritom môže ísť okrem iného vtedy, ak by tento súd fakticky odňal komukoľvek možnosť domáhať sa alebo brániť svoje právo na všeobecnom súde (II. ÚS 8/01), alebo by rozhodol arbitrárne, bez náležitého odôvodnenia svojho rozhodnutia (I. ÚS 241/07), prípadne, pokiaľ by sa pri výklade a aplikácii zákonného predpisu natoľko odchýlil od znenia príslušných ustanovení, že by zásadne poprel ich účel a význam (III. ÚS 264/05), teda ak súdom zvolený výklad neprípustne postihuje niektoré zo základných práv sťažovateľa, prípadne opomína možný výklad iný, ústavne konformný alebo je výrazom zjavného a neodôvodneného vybočenia zo štandardov výkladu, ktorý je v súdnej praxi rešpektovaný, resp. je v rozpore so všeobecne uznávanými zásadami spravodlivosti.

38. Vo všeobecnom poňatí posúdenie veci všeobecným súdom sa môže stať predmetom kritiky zo strany ústavného súdu iba v prípade, ak by závery, ktorými sa všeobecný súd vo svojom rozhodovaní riadil, boli do takej miery zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, že by zásadne popreli účel a význam zákonného predpisu (I. ÚS 13/00, I. ÚS 115/02, I. ÚS 139/02, I. ÚS 12/05, I. ÚS 352/06, I. ÚS 382/06, I. ÚS 88/07).

39. Ďalším z kritérií rozhodovania ústavného súdu je aj intenzita, akou malo byť zasiahnuté do ústavou alebo medzinárodnou zmluvou zaručených základných práv alebo slobôd, a v spojitosti s tým zistenie, že v okolnostiach daného prípadu ide o zásah, ktorý zjavne viedol k obmedzeniu, resp. odopretiu základných práv alebo slobôd sťažovateľa (II. ÚS 193/06, II. ÚS 210/06, IV. ÚS 238/07, IV. ÚS 358/08, III. ÚS 217/09, III. ÚS 522/2011).

40. V spojitosti s tým už ústavný súd vo veci sp. zn. IV. ÚS 322/09 konštatoval, že kritériá pre hodnotenie, či namietnutý postup všeobecného súdu mohol zakladať porušenie základného práva na súdnu ochranu, resp. práva na spravodlivý proces, sú: (i) sťažovateľovi bol postupom súdu spôsobený nepriaznivý dôsledok, (ii) tento

nepriaznivý dôsledok sa vzťahuje na výsledok konania, (iii) tento nepriaznivý dôsledok nebolo možné korigovať v ďalšom procesnom postupe, prípadne v opravných konaniach.

41. Podľa judikatúry EŠLP „právo na súd“ nie je absolútne; je podrobené obmedzeniam najmä v prípadoch, ktoré sa týkajú podmienok prípustnosti odvolania, pretože vzhľadom na povahu tohto práva je potrebná jeho právna úprava štátom, ktorý v tomto ohľade požíva určitý rámec voľnej úvahy (Mortier proti Francúzsku, rozsudok z 31. 7. 2001, č. 42195/98, ods. 33; Zborovský proti Slovenskej republike, rozsudok z 23. 10. 2012, č. 14325/08, bod 47). Európsky súd pre ľudské práva taktiež uviedol, že procesné pravidlá, ako sú lehoty pre predloženie dokumentov alebo podanie opravných prostriedkov, prislúcha vykladať primárne vnútroštátnym orgánom, predovšetkým súdom (Běleš a ostatní proti Českej republike, rozsudok z 12. 12. 2002, č. 47273/99, bod 60; Jensen proti Dánsku, rozsudok z 13. 12. 2016, č. 8693/11, bod 35), a že procesné pravidlá a lehoty na podanie opravných prostriedkov sú určené k zaisteniu riadneho chodu súdnictva a predovšetkým právnej istoty (Zvolský a Zvolská proti Českej republike, rozsudok z 12. 12. 2002, č. 46129/99, bod 46).

42. Podľa dôvodovej správy k zákonu o obetiach trestných činov, ktorým sa menilo aj ustanovenie § 48 ods. 2 Trestného poriadku (body 26 a 27 nálezu) sa navrhovanou zmenou „zakotvuje, že v prípade ustanovenia opatrovníka, ak je poškodeným maloletá osoba pri trestných činov spáchaných voči blízkej osobe alebo zverenej osobe, sa *ex lege* ustanoví zástupca z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam. Toto pravidlo však nebude platiť v prípade, že za opatrovníka je ustanovený priamo subjekt poskytujúci pomoc obetiam. Cieľom tejto právnej úpravy je zabezpečiť právo obeť (dieťaťa) na právnu pomoc v trestnom konaní, keďže doterajšia právna úprava ani aplikačná prax toto právo negarantovala.“.

43. V tejto súvislosti ústavný súd poukazuje na svoju ustálenú judikatúru, v ktorej uvádza, že postup súdneho orgánu (tu príslušných okresných súdov), ktorý koná v súlade s procesnoprávnymi a hmotnoprávnymi predpismi konania v občianskoprávnej alebo trestnoprávnej veci, nemožno považovať za porušenie základného práva podľa čl. 46

ods. 1 ústavy alebo práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru (I. ÚS 8/96, I. ÚS 6/97, II. ÚS 122/05, IV. ÚS 462/2012, III. ÚS 591/2013, I. ÚS 670/2014). Teda z konštantnej judikatúry ústavného súdu vyplýva, že postup a rozhodnutie všeobecného súdu, ktoré vychádza z aplikácie konkrétnej procesnoprávnej úpravy, v zásade nemožno hodnotiť ako porušenie základných práv a slobôd (I. ÚS 8/96, I. ÚS 6/97). Inak povedané, ak orgán štátu aplikuje platný právny predpis, jeho účinky (dôsledky) použitia nemožno považovať za porušenie základného práva alebo slobody (II. ÚS 81/00, II. ÚS 63/03, I. ÚS 130/06, II. ÚS 142/08).

44. V posudzovanej veci po oboznámení sa s obsahom ústavnej sťažnosti a argumentáciou sťažovateľa, ako aj s ohľadom na citovanú judikatúru, bolo úlohou ústavného súdu rozhodnúť, či napadnuté rozhodnutia okresných súdov, ktoré sťažovateľ označil za zásah do jeho základných ľudských práv, boli „primerané sledovanému legitímnemu cieľu“ a či zdôvodnenie, ktoré všeobecné súdy uviedli na ospravedlnenie tohoto zásahu, je „relevantné a dostatočné“. Ústavný súd sa vždy musí ubezpečiť, že všeobecné súdy aplikovali štandardy, ktoré boli v súlade s princípmi obsiahnutými v jednotlivých ľudskoprávných článkoch ústavy či v medzinárodných zmluvách, a že svoje meritórne rozhodnutie opierali o prijateľné posúdenie relevantných faktov.

45. Po preskúmaní napadnutých rozhodnutí okresných súdov, ktorých spoločným obsahom je ustanovenie sťažovateľa (na základe akreditácie, pozn.) za zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, ktorými boli maloletí, ústavný súd konštatuje, že okresné súdy konali explicitne podľa zákonnej úpravy § 48 ods. 2 Trestného poriadku účinnej v relevantnom čase, ktorú vyložili v súlade s jej obsahom a účelom. Po posúdení takého výkladu ústavný súd nezistil nič, čo by signalizovalo arbitrárny alebo zjavne neopodstatnený výklad použitej zákonnej úpravy vo veci konajúcimi okresnými súdmi. Tie postupovali v súlade s čl. 2 ods. 2 ústavy, a teda ako štátny orgán neprekročili Trestným poriadkom im danú kompetenciu v prípravnom konaní. Takým postupom v súlade so zákonom nemohli odňať sťažovateľovi možnosť konať pred súdom s dôsledkom porušenia ním označeného základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru tak, ako to sťažovateľ vo svojej argumentácii namieta.

46. K argumentácii sťažovateľa v ústavnej sťažnosti, že okresnými súdmi bol ustanovený za zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam nad rámec svojej činnosti a mimo rozsahu svojej pôsobnosti, ústavný súd pripúšťa, že právna úprava Trestného poriadku v zmysle kvalifikácie, za akých podmienok bolo možné určitý subjekt za takéhoto zástupcu ustanoviť, nebola dôsledná a spôsobovala nejednotnosť v aplikačnej praxi. To viedlo zákonodarcu aj k zmene ustanovenia § 48 ods. 2 Trestného poriadku (bod 24 nálezu, pozn.) zákonom č. 321/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, s účinnosťou od 1. januára 2019. Podľa dôvodovej správy k tomuto zákonu cieľom navrhovanej úpravy je zabezpečiť poškodenému, ktorý je v týchto prípadoch maloletý, adekvátnu právnu pomoc v trestnom konaní na riadne uplatňovanie jeho práv a podávanie opravných prostriedkov osobou, ktorá má na to adekvátne právnické vzdelanie, teda osobou z radov advokátov.

Ďalším dôvodom vypustenia časti o ustanovení zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam bol problém v praxi, keďže neexistoval dostatok subjektov akreditovaných podľa zákona o obetiach trestných činov (<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a703-niekolko-poznamok-k-zakonu-c-321-2018-z-z>).

47. V okolnostiach danej veci je zrejmé, že napadnuté rozhodnutia boli vydané v období od 26. novembra 2018 do 31. decembra 2018 podľa zákonnej úpravy § 48 ods. 2 Trestného poriadku účinnej v relevantnom čase. V dôsledku časovo bezprostrednej zmeny právnej úpravy (od 1. januára 2019, pozn.), ako to vyplýva aj z obsahu niektorých ústavným súdom zadovážených súdnych spisov, napadnuté rozhodnutia neboli okresnými súdmi ani orgánmi činnými v trestnom konaní realizované.

Vychádzajúc z už uvedených argumentov, z ktorých je zrejmé, že sťažovateľovi napadnutými rozhodnutiami okresných súdov nebol spôsobený nepriaznivý dôsledok, ústavný súd konštatuje, že námietky sťažovateľa v posudzovanej veci nevedú k záveru o protiústavnosti napadnutých rozhodnutí ani k záveru o pochybeniach takej ústavnoprávnej intenzity zo strany okresných súdov, na základe ktorých by v okolnostiach danej veci bolo možné vysloviť porušenie označených práv sťažovateľa.

48. V dôsledku tohto záveru ústavný súd rozhodol o nevyhovení ústavnej sťažnosti sťažovateľa v časti namietaného porušenia základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

49. Nad rámec uvedeného, vzhľadom na obsahovú obsažnosť vyjadrení okresných súdov, ktoré odkazom na konkrétne znenie zákonnej úpravy a v danom čase platných a účinných právnych predpisov dostatočne podrobne ozrejmili svoje úvahy a východiská, považoval ústavný súd za vhodné vyjadriť sa k sťažovateľom nastolenému argumentu o tom, že sa v rámci svojej činnosti venuje výlučne špecializovanému poradenstvu pre ženy *„zažívajúcim násilie v párových vzťahoch, čo nie je trestná činnosť, pre ktorú sa v daných veciach konanie vedie.“*

Podľa § 119 ods. 1 Trestného poriadku v trestnom konaní treba dokazovať najmä, a) či sa stal skutok a či má znaky trestného činu, b) kto tento skutok spáchal a z akých pohnútok, c) závažnosť činu vrátane príčin a pohnútok jeho spáchania, d) osobné pomery páchatel'a v rozsahu potrebnom na určenie druhu a výmery trestu... e) následok a výšku škody spôsobenej trestným činom...

Podľa § 119 ods. 2 Trestného poriadku za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia... Metodika objasňovania trestných činov je postavená na štandardnom postupe orgánov činných v trestnom konaní o určitom druhu trestných činov. Pri trestnom čine podľa § 208 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov [ďalej len „Trestný zákon“ (ktorý predstavuje odbornú výhradu sťažovateľa)], rovnako ako pri trestnom čine podľa § 211 Trestného zákona (ktorý tvorí väčšinu posudzovaných prípadov) dotknuté ustanovenia chránia ten istý spoločenský objekt, ktorým sú rodinné vzťahy a vývoj mládeže. Z dôvodu ich obsahovej príbuznosti boli aj zaradené do tretej hlavy osobitnej časti Trestného zákona (s podobnými črtami najmä s trestnými činmi proti ľudskej dôstojnosti podľa § 199 až § 203 Trestného zákona, teda aj podobnou metodikou represívno-preventívneho postupu).

Z odborného hľadiska sa tak pri trestnom čine podľa § 208 Trestného zákona, ako aj pri ostatných trestných činoch v rámci uvedenej kategórie postupuje rovnako/podobne. Dokazovanie je založené na výsluchu obvineného, poškodeného a svedkov so špecifickým, vecne predurčeným zameraním, výrazne tiež na zabezpečení znaleckých posudkov zameraných na psychologické, prípadne psychiatrické posúdenie osôb (osobností) a v nadväznosti na to ich výpovedí opäť so špecifikami osobitného druhu trestnej činnosti. Súčasťou odbornej pomoci subjektu v pozícii splnomocnenca poškodeného je potom aj využívanie opravných prostriedkov v trestnom konaní, a to so znalosťou problematiky obetí trestných činov už popísanej kategórie. Z toho vyplýva, že argumenty sťažovateľa o tom, že nemá potrebné odborné skúsenosti a znalosti nie je adekvátne, keďže by ich tak nemal ani na zastupovanie obetí trestného činu podľa § 208 Trestného zákona. Je pritom nepochybné, že zabezpečiť zákonom požadovanú účasť predmetných subjektov v konaní bolo zo strany konajúcich súdov vzhľadom na prioritnú potrebu ochrany práv osobitne zraniteľných obetí trestných činov nevyhnutné.

IV.2 K namietanému porušeniu práv podľa čl. 18 ústavy a čl. 4 ods. 2 dohovoru postupom a napadnutými rozhodnutiami okresných súdov

50. Sťažovateľ v ústavnej sťažnosti tvrdí, že napadnutými rozhodnutiami okresných súdov došlo vo vzťahu k nemu aj k porušeniu zákazu vyžadovania nútenej práce alebo nútenej služby podľa čl. 18 ústavy a podľa čl. 4 ods. 2 dohovoru. Túto časť ústavnej sťažnosti odôvodnil tým, že takto je nútený vykonávať prácu, ktorá nie je predmetom jeho činnosti s cieľovou skupinou, mimo okresov svojej pôsobnosti.

51. Článok 18 ods. 1 ústavy ustanovuje zákaz nútených prác a nútených služieb. Zákaz ustanovený čl. 18 ods. 1 ústavy však nemožno absolutizovať. Pre vymožitelnosť zákazu nútených prác a nútených služieb má praktický význam právna úprava so silou zákona. Ku každej výnimke zo zákazu nútených prác a nútených služieb ustanovenej v čl. 18 ods. 2 ústavy bol prijatý zákon spresňujúci podmienky príslušnej výnimky.

Ústavný súd poukazuje na čl. 18 ods. 2 písm. d) ústavy, v ktorom sú taxatívnym výpočtom určené práce a služby, ktoré sa nepokladajú za nútené práce

(okrem iných aj konanie uložené zákonom na ochranu života, zdravia alebo práv iných) napriek tomu, že zákon ustanovuje povinnosť danú prácu alebo službu vykonať a že ustanovuje sankciu pre prípad nesplnenia tejto povinnosti.

Príklad zákonnej úpravy výnimky zo zákazu nútených prác a nútených služieb podľa čl. 18 ods. 2 písm. d) ústavy predstavuje § 48 ods. 2 Trestného poriadku v znení účinnom od 1. januára 2018 do 31. decembra 2018, ktorý vymedzil všeobecnému súdu oprávnenie (povinnosť) ustanoviť pre účely vyššej ochrany práv obete trestného činu, ktorým bola osoba mladšia ako 18 rokov, okrem opatrovníka aj zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa zákona o obetiach trestných činov s právami a povinnosťami splnomocnenca poškodeného.

Na rozdiel od odseku 1 čl. 18 ústavy, ktorý sa vzťahuje na každú fyzickú osobu, úprava čl. 18 ods. 2 ústavy sa týka právneho postavenia iba kvalifikovaných kategórií osôb, ktoré splnia zákonom určené podmienky na výkon práce alebo služby, ktorá sa podľa ústavy nepokladá za nútenú (PL. ÚS 40/2015).

52. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd upravuje zákaz nútenej alebo povinnej práce v čl. 4 ods. 2. Článok 4 ods. 3 dohovoru určuje výnimky z tohto všeobecného zákazu. Dohovor pojem nútená práca ani povinná práca nedefinuje. Európsky súd pre ľudské práva pri vymedzení pojmov nútená práca a povinná práca vychádza z dohovorov Medzinárodnej organizácie práce [ďalej len „MOP“ (napr. rozsudok ESĽP Van der Musselle proti Belgicku z 23. 11. 1983, č. 8919/80, bod 32)]. Podľa ESĽP pod nútenú a povinnú prácu možno zahrnúť všetky formy osobnej práce alebo služby bez ohľadu na to, či majú fyzickú alebo intelektuálnu povahu (rozsudok ESĽP Van der Musselle proti Belgicku z 23. 11. 1983, č. 8919/80, § 33), za predpokladu, že povinnosť nie je prijatá dobrovoľne. V rámci vymedzenia pojmov nútená a povinná práca je ďalej potrebné zohľadniť, či práca nie je nespravodlivá alebo neznesiteľná alebo neprináša útrapy (rozhodnutie Komisie pre ľudské práva I. v. Nórsko zo 17. 12. 1963, č. 1468/62; sťažnosť č. 9322/81, X v. Holandsko a i.) alebo či nie je daná značná a bezdôvodná nerovnováha medzi sledovaným účelom a povinnosťami stanovenými v záujme jej dosiahnutia (rozsudok ESĽP Van der Musselle proti Belgicku z 23. 11. 1983, č. 8919/80, bod 39).

53. Pojem nútenej alebo povinnej práce, ako ho chápe ústavný súd a ako bol vyložený v judikatúre ESLP, sa týka predovšetkým prác a služieb naplňajúcich dve kumulatívne podmienky či kritéria. Prvým kritériom, ktoré tvorí súčasť nútenej alebo povinnej práce, je jej nedobrovoľný výkon, keď je osoba nútená prácu vykonávať proti svojej vôli. Druhým kritériom je, že príkaz na výkon takejto práce, ako aj práca samotná osobe spôsobujú rôzne útrapy. Použitie tohto kritéria však nie je namieste, pokiaľ práca alebo služba nevybočuje z normálneho rámca pracovnej činnosti alebo služby, resp. ak záväzok tieto práce či služby vykonávať sa nejaví ako zjavne nespravodlivý alebo pre povinného nepredstavuje zbytočnú, neodôvodnenú tvrdosť (m. m. PL. ÚS 113/2011). Samostatným kritériom, podľa ktorého by bolo možné určité práce alebo služby hodnotiť ako nútené alebo povinné, nie je odmena (resp. nedostatok odmeny) za vykonávanú prácu (PL. ÚS 107/2011).

54. Prvým kritériom, ktoré rozhoduje o charaktere práce a/alebo služby ako nútenej alebo povinnej, je ich nedobrovoľná povaha, keďže ich výkon sa od pracovníka vynucuje napríklad pod hrozbou sankcie (čl. 2 Dohovoru MOP č. 29 o nútenej alebo povinnej práci). Sťažovateľ tento aspekt nútenej práce vo svojej ústavnej sťažnosti žiadnym spôsobom neodôvodňuje a iba na jednom mieste stručne uvádza: *„Dopad vyššie popísanej praxe okresných súdov znamená, že sťažovateľ je nútený vykonávať prácu, ktorá nie je predmetom jeho činnosti s cieľovou skupinou, s ktorou nepracuje a mimo okresov svojej pôsobnosti. Štát tak núti sťažovateľa vykonávať prácu v oblasti, ktorá nie je predmetom jeho činnosti, nemá a nikdy nemal záujem ju vykonávať, nemá na ňu odbornosť...“*

Z okolností tohto prípadu tvrdených sťažovateľom vyplýva, že sťažovateľ bol ustanovený za zástupcu z radov subjektov poskytujúcich pomoc obetiam podľa zákona o obetiach trestných činov okresnými súdmi na základe návrhov príslušnej prokuratúry, ktoré vychádzali z platnej akreditácie.

55. Čo sa týka druhého kritéria, tu vyvstáva otázka, či činnosti, ktoré na základe napadnutých rozhodnutí mal sťažovateľ vykonávať, (ne)vybočovali z bežného rámca povinností sťažovateľa ako subjektu poskytujúceho pomoc obetiam trestných činov týrania blízkej alebo zverenej osoby, resp. či záväzok tieto činnosti vykonávať sa nejaví ako zjavne nespravodlivý alebo nepredstavuje zbytočnú, neodôvodnenú tvrdosť.

Ako už bolo uvedené, okresné sudy postupovali podľa platnej zákonnej úpravy (bod 45 nálezu) a účelom ustanovenia sťažovateľa za zástupcu podľa § 48 ods. 2 Trestného poriadku bolo zabezpečiť jeho účasť v prípravných konaniach vzhľadom na prioritnú potrebu ochrany práv osobitne zraniteľných obetí trestných činov, v týchto prípadoch maloletých detí.

Na základe toho je možné konštatovať, že činnosti, ktoré mal sťažovateľ vykonávať, nevybočovali z rámca činnosti sťažovateľa na základe udelenej akreditácie, táto služba mala byť vykonávaná vo verejnom záujme s cieľom zaručiť maloletým osobám ako poškodeným trestnými činmi väčšiu ochranu v prípravnom konaní, záťaž spojená s výkonom daných činností nebola neprimeraná (bod 29 nálezu) a bola vyvážená výhodami spočívajúcimi (ako splnomocnencovi poškodeného) v možnosti uplatnenia nároku na náhradu trov konania v zmysle § 553 a nasl. Trestného poriadku.

56. Služby vyžadované od sťažovateľa postupom a na základe napadnutých rozhodnutí okresného súdu teda nedosiahli úroveň nútenej práce či služieb alebo povinnej práce. Vo vzťahu k tvrdenému porušeniu práv sťažovateľa zaručených čl. 18 ústavy a čl. 4 ods. 2 dohovoru ústavný súd konštatuje, že medzi tvrdeným porušením označených práv a napadnutými rozhodnutiami okresných súdov nenachádza ani príčinnú súvislosť, keďže okresné sudy nepochybne nemohli byť tým subjektom, ktorý sťažovateľa mal nútiť na vykonanie práce bez jeho súhlasu či na vykonanie práce, ktorá má nespravodlivý charakter spôsobujúci mu rôzne útrapy. Ústavný súd preto rozhodol tak, že ústavnej sťažnosti sťažovateľa ani v tejto časti nevyhovelo.

IV.3 K namietanému porušeniu práv podľa čl. 47 ods. 3 ústavy a čl. 13 dohovoru postupom a napadnutými rozhodnutiami okresných súdov

57. Pretože ústavný súd nedospel po posúdení prijatej ústavnej sťažnosti k záveru o porušení základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, nemohol dospieť ani k záveru o porušení ďalších sťažovateľom označených práv, a to základného práva na rovnosť účastníkov konania podľa čl. 47 ods. 3 ústavy a práva na účinný prostriedok nápravy podľa čl. 13 dohovoru.

Ústavný súd nevyhovел ústavnej sťažnosti ani v časti namietaného porušenia sťažovateľom označených práv, preto nevyhovел ani návrhu sťažovateľa na zrušenie napadnutých rozhodnutí okresných súdov, priznanie primeraného finančného zadost'učinenia a na náhradu trov konania (§ 133 ods. 3 zákona o ústavnom súde *a contrario*).

58. Vzhľadom na znenie čl. 133 ústavy, podľa ktorého proti rozhodnutiu ústavného súdu nie je prípustný opravný prostriedok, toto rozhodnutie nadobúda právoplatnosť dňom jeho doručenia účastníkom konania.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 10. septembra 2020

Luboš Szigeti
predseda senátu